

ILUMINISTUL BĂNĂȚEAN: GRIGORIE OBRADOVICI (1771—1874)

Deși nepot de frate (fiu al lui Luca Obradovici, fratele mai mic al fabulistului sîrb¹) al marelui cărturar iluminist sîrb Dositej Obradović, Grigorie Obradovici (născut la Ciacova în 1771 și mort la Lipova în 1847) aparține pe de-a întregul culturii române. Nu numai că a funcționat în Banat ocupînd funcții publice importante în ierarhia intelectualității române, dar toată opera sa e scrisă în această limbă, vizînd ridicarea prin cultură a nației române, așa cum spunea în motto-ul la cea dintîi lucrare a sa *Datorințele subdaților către monarhul lor* (Buda, 1805): „Dați pruncilor dojanire! / Spre a înaltelor privire / Spuneți-le datorințele! / Ca să-și pună silințele! / De-a le împlini cu voire / Cătră însăși buna norocire“. Acestei lucrări i-au urmat curînd altele: *Poră-țuire către învăătura socoatei sau Aritmetică* (Buda, 1805); *Carte de mîină pentru bine orînduita economie, lucrarea cîmpului și plămădirea și pîndirea vitelor și a păsărilor celor casnice, spre marea treabă a plugarilor românești, tradusă de pre limba cea sirbească prin Grigorie Obradovici, a școalelor director la anul 1805* (Buda, 1807); *Ortografie sau scrisoare dreaptă pentru folosul școalelor nemțești. Îndemnare către învăătura tinerimei cei românești* (Buda, 1811), *Chemare la cea de față cercare a tinerimei românești care se învață în româneasca școală a Lipovei cea ce după împlinirea cursului de vară în 11 sept. anul 1811 s-au arătat* (Buda, 1811)².

Făcînd studii la Timișoara și Virșeț, el este numit în 1795 de către episcopul Iosif Šacabent director al școlilor de pe teritoriul regimentului valaho-iliric, cu sediul la Caransebeș, dînd astfel posibilitate fostului diacon de Lipova să se remarce într-o activitate pentru care avea o mare chemare. Dovadă buna organizare pe care o dă școlilor din districtul său, inzestrarea lor cu manuale adecvate, preocuparea continuă pentru

¹ Vichentie Ardeleanu, *Grigorie Obradovici*, în „*Scrisul bănățean*“, 1961, nr. 7, p. 73.

² O prezentare amănunțită a vieții și activității sale vezi la Miron Ionescu, *Grigorie Obradovici*, în *Revista de pedagogie*, 1967, nr. 1, p. 67; Vasile Popeangă, *Idei iluministe în activitatea școlară a lui Grigorie Obradovici*, în *Radovi Simpozioma. Actele Simpozionului*, Vrșac, 22—23 V 1970, Pančevo, 1971, p. 295—305; Radu Flora, *Grigorie Obradović, direktor srpski i rumunskih škola temišvarskog distrikta (1807—1811)*, în *Pedagoška stvarnost*, Novi Sad, I, 1967, p. 55 și urm. Despre aritmetica sa a scris V. Marian, *Aritmetica lui Gr. Obradovici*, în *Gazeta Matematică*, 1936, p. 337.

calificarea învățătorilor etc. Meritele făcute în această direcție îi aduce promovarea, și la 1807, este numit în locul lui Ștefan Avacumovici director al școlilor de pe întreg cuprinsul Banatului, în care calitate se mută la Timișoara. Numirea în 1810, ca inspector al școlilor ortodoxe din Banat, al lui Uroș Nestorovici va aduce unele schimbări organizatorice și în 3 mai 1811 Grigorie Obradovici se pensionează mutându-se la Lipova, unde locuiește pînă la moarte³.

În lupta pentru un învățămînt național românesc la începutul secolului al XIX-lea activitatea lui Grigorie Obradovici e de primă însemnătate. El a înțeles că e nevoie de manuale școlare bune, că trebuie modificată optica de predare în școlile primare, că e nevoie de o înțelegere rațională a materialului predat care să aibă în vedere pregătirea școlarului pentru viață, gîndindu-se ca învățătura să-i folosească „și insului plugariu, păcurariu, și celui mai pregetat casnic“. În acest scop a tipărit o ortografie, o aritmetică, dar mai ales o *Carte de mîină pentru bine orînduita economie* (1807) în care reia experiența din acest domeniu a lui Gh. Șincai și Ioan Molnar Piuaru, străduindu-se să ofere țăranului sfaturile cele mai bune pentru o cit mai rațională cultivare a pămîntului. Prefetele cărții conțin idei luminate importante, menite a combate superstițiile și obscurantismul și a pune în locul lor fapte care să-l îndepărteze pe lucrătorul pămîntului de cîrcumă spre a-l atrage în ocupații rentabile economic și social. Scriitorul îndeamnă pe cititorul său să ia aminte la efectul educativ practic al scrierii sale: „Cetitorule iubite! fie de ce stare vei fi: preot, învățător, domn, diregător, neguțător, maistor sau plugariu, — te rog cu inimă fierbinte și cu lacrimi te jur, adună pe lingă tine pre sătenii și vecinii tăi duminica și în zile de sărbătoare. Deci le citește ceva din cartea aciasta și le tilcuește mai pre larg cum vei putea, îndeamnă-i spre iubire de osteneală și spre îndestulare cu cele cîștigate prin sudoarea sa“⁴. În același timp caută să-l atragă pe țăran pe calea cea bună a muncii, economiei, prosperității și chiverniselii, într-un stil de Popa Tanda *avant la lettre*: „Nu la cîrcumă duminica și în zile de sărbători, nu! ci la sfaturi bune și înțelepte. Adu-nați-vă la un loc cițiva vecini sau subt nescari copaci la umbră, pre iarbă verde, unul să vă citească ceva, dar ceilalți ascultați; deci, de vi să urăște cetania, sfătuiți-vă. Dar ce să ne sfātuim? va întreba cineva... Vă vorbiți și vă sfătuiți: cum veți direge și îngrășa cîmpurile voastre, cum veți infrumuseța și îmbuni dobitoacele voastre, cum veți abate vreo apă care vă îneacă cîmpurile și și casele; cum veți zidi și după care formă veți face casele voastre ca să fie mai vederoase și sănătății mai paș-nice; cum veți îndrepta și curăți ulițele și avliile voastre; cum veți tra-ge șanțuri pre dinaintea caselor voastre și veți umple cu prund și cu nisip ulițele și drumurile voastre; cum veți sădi pre dinaintea caselor voastre duzi și cum să vor învăța femeile și fetele voastre a ține vermi

³ Vasile Popeangă, *op. cit.*, p. 296.

⁴ I. Bianu, N. Hodoș, *Bibilografia românească veche*, vol. II, București, 1910, p. 494.

care fac mătasa și cu dinsa vor îmbunătăți pînzele și țesăturile lor, cum veți săca bălțile cele de nici o treabă, care sînt pe luncă și prin sate și care cu vapura lor cea împutită otrăvesc și cu epidemie incită aerul din care se scornesc și izvărăsc boale multe și ucigătoare oamenilor și dobitoacelor și cum veți îmbunătăți întru toate Economia casei voastre”⁵.

Gîndindu-se la „binele și folosul cel comun (de obște)“, el face un rechizitoriu aspru delăsării care predomină la sate, a mentalității învechite de a cultiva numai cucuruz în loc de grîu, a lenei, neștiinței și nepriceperii, care duc la risipirea celor chivernisite. El critică pe acei țărani care seamănă pe ogoarele lor numai cucuruz „zicînd că e malaiul mai cu sați decît paré“, a acelor care nu se îngrijesc de sămniță bună, care-și lasă nelucrate ogoarele din cauza lenei sau nu îngrijesc în mod rațional de vite, lăsîndu-le să flămînzească și să se prăpădească peste iarnă. Neiertînd nimic din apucăturile rele care s-au încuibărit la țară, precum ținerea peste măsură a tot felul de sărbători, nelăsarea fetelor la școală, cultivarea superstițiilor și a credințelor deșarte etc., el dorește o schimbare radicală de mentalitate, cerînd oamenilor să se deștepte și să se îndemne la citirea cărților: „Lăsați-vă, oamenilor! de vorbe slabe și scunde, care aveți obicei de ziceți: «Așa au trăit bătrînii noștri, așa vom trăi și noi» căci acestea sînt vorbe ale oamenilor proști, întunecați la minte, celor sălbateci, varvari, celor lenoși și acelor ce tot ce pute le amiroasă“.

Grigorie Obradovici se dovedește dușmanul învederat al lipsei de organizare, al tembelismului și apucăturilor urite, care amenință soarta colectivității, buna desfășurare a vieții obștești. Ideea contractului social, luată din Montesquieu, apare foarte clar exprimată în prefața la lucrarea *Datorințele subdaților*. . . unde ideea necesității respectării legilor și a ordinii publice apare ca o coordonată a progresului social: „precum că fără stăpînire și fără diregătorie nici un bine nu să poate iscodi, nici iară buna norocire să poate în drept ține; căci amară și multă nesiguranță iaste viața omenească întră noroade varvare și sălbatice (...) unde cel mai puternic poate face rău și violențe numai de va vrea“⁶.

Nevoia de a asculta de legi nu înseamnă pentru Obradovici neapărat supușenie față de cei mari și tari, ci posibilitatea de a le putea riposta acestora în cadrul legal, de a putea frîna abuzurile, violența, strîmbătatea. Aceste idei apar mai clar exprimate în ediția a doua a cărții sale *Datorințele subdaților*, apărută sub titlul *Datorințele supușilor cătră monarhul lor* la Buda în 1806, unde arată că „soțietățile fără de stăpînire îndelung a petrece nu pot, pentru că, precum experiența ne-nvață și arată, într-însele vreo orînduială întemeiată a se face sau a se ține nu se poate fără de stăpînire, căci fiind toți asemenea, adică fără stăpînire, toți vor și porunci și nici unul nu va plini. De unde cu adevărat urmează ca în starea în care toți ar avea întocmai puterea, nici o săcuritate se poate avea, ci toate stau în puternicie așa, cît, carele va fi mai tare, cînd va

⁵ *Ibidem*, p. 495.

⁶ *Ibidem*, p. 456.

voi, toate le poate strica, călca sau cuprinde fără nici o stare în contră, ca și în varvaria cea de demult"⁷.

Asemenea idei luate din arsenalul gândirii iluministe pot fi depistate și în celelalte scrieri ale sale și în special în unele rămase în manuscris. Printre acestea amintim: *Scurtată de mină povățuire către modul cel înainte scris de învățatură*⁸, *Culegerea chilinelor povești de nărav învățătoare spre folos și petrecere de vreme, prin Grigorie Obradovici, crăesc a școalelor din Bănat director, adunate și traduse, 1811*⁹ și *Belizarie, de Marmontel, membru al Academiei cei frințești alcătuit, iar în limba cea românească din cea frințească tradus prin Grigorie Obradovici, crăescul de școle director în Banat, 1813*¹⁰.

Cea dintii este un fel de *Didactică*, prin care se dau o serie de reguli despre „chipul după carele învățătorul pruncii săi învață“, ca „Mai virtos să se ostenească el înțelegerea pruncilor a o lumina, negîndind că au făcut destul cînd cartea în mină ia și numai ce ascultă școlarii sau cînd întrebările numai din carte citește, și răspunsurile așa cum în carte stau le ascultă“¹¹. *Prologul* sau partea introductivă a cărții expune pe scurt ideile care au condus la elaborarea unei asemenea lucrări, iar lucrarea propriu-zisă, compusă din trei părți detaliază chestiunile pedagogice și metodologice abordate.

Mai interesantă din punctul nostru de vedere ni se pare cealaltă lucrare a lui, *Culegerea chilinelor povești*. Ea seamănă în oarecare privință cu *Diregătoriul bunei creșteri* de mai târziu al lui Damaschin Bojincă, fiind un fel de culegere de lecturi model, ajutătoare la educația pruncilor. Antologia are un caracter preponderent literar, fiind una dintre primele noastre crestomații de texte de tip școlar, care dacă ar fi fost tipărită, ar fi avut o mare circulație în epocă.

Iată pe scurt care sînt „piesele“ antologate de autor: 1) *Maica cea cu nedreptate*. „Din înțeleptul Marmontel“ (f. 9); 2) o povestire fără titlu avînd ca protagoniști pe Letang, Korei, Iacov Karadon și Luțilia, fiind vorba de plecarea în America a doi tineri (f. 17); *Spinii*. Din „L'Ami des enfants“ (Prietenul pruncilor) a înțeleptului Bernene“, avînd ca protagoniști pe Babul și Andrei (f. 82); 4) *O păreche de papuci*. „Din înțeleptul Obradovici“, o povestire care a fost antologată și de Damaschin Bojincă în *Diregătorul bunei creșteri*; 5) *Despre minie*. Gîndirile grafului Oksenstiern (f. 119); 6) *Mijlociri de a-și păzi sănătatea*. Din graful Oksenstierna (f. 162); 7) *Călătoria în Vavilon*. Poveste alligericească (f. 170); 8) *Ovreiul*. Din „Prietenul pruncilor“ (deci din „L'Ami des enfants“), avînd ca eroi pe Arcadie și Leander (f. 223); 9) *Adelaida*, păs-

⁷ *Ibidem*, p. 485.

⁸ Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R.S.R., ms. rom. 513.

⁹ Biblioteca Episcopiei ortodoxe române Arad, ms. nr. 47, astăzi în posesia Muzeului de istorie al R. S. România București.

¹⁰ Biblioteca Episcopiei Arad. Vezi o prezentare la L. Emandi, *O importantă colecție de manuscrise arădene, în Comunicări și referate*, Arad, 1974, p. 57—58.

¹¹ Miron Ionescu, *Grigorie Obradovici, — Didactica*, în *Studia*, Series Psihologia-pedagogia, 1965, p. 134.

torița alpiască. Poveaste moralnică din înțeleptul Marmontel (f. 242); 10) *Părintele cel prea bun și pruncii cei nemulțămitori*. Din „L'Ephémérides de la Jeunesse“ (f. 382); 11) *Pruncii; din Itica Ieropolitica*, cu acțiune în China (f. 387); 12) *Vederea Mirsii*. Poveste alligorigească din Dositei Obradovici (f. 393); 13) *Gîndurile lui Plutarh* despre creștere (f. 432); 14) *Lauzus și Lidia*. Din înțeleptul Marmontel (f. 440); 15) *Din călătoria cea de o zi. Inchipuirea vieții omenești*. Din Sandler.

După cum se poate vedea din acest sumar interesul său se îndreaptă în mod hotărît spre o literatură de tip iluminist cunoscută și apreciată în Europa. Scriitorul cel mai apreciat este, după cum se observă, francezul Marmontel, urmat de sîrbul Dositei Obradovič și suedezul Oxenstiern, cu mare circulație în literatura noastră medievală. Cugetările contelui Oxenstiern (Oxenstierna) alcătuiesc o bogată producție în manuscrisele de cărți populare ale veacurilor XVII și XVIII, unul dintre Dialogurile sale, cel dintre înțelept și lume, amintind, într-un fel, de *Divanul* lui Cantemir. Tot din această producție de literatură, familiară cărților populare, se desprind bucățile cu caracter exotic despre China, America sau Industan, în timp ce antichitatea e reprezentată de Plutarh. Interesantă este însă deschiderea spre nou efectuată de Obradovici, care se traduce practic prin apelul la periodice franțuzești specializate, cum ar fi „L'Ami des enfants“ și „L'Ephémérides de la Jeunesse“ de unde extrage o serie de povestiri potrivite cu gustul și starea culturală a românilor. Bucata *Pruncii*, pare a fi luată din lucrarea scriitorului Atanasie Kircher, *Ilustrația Hinei*, deoarece se face o trimitere la paragraful 1 din capitoul 8 al acestei cărți.

Grigorie Obradovici pare a fi bine familiarizat cu limbile franceză și sîrbă. În cazul *Adelaidei* de Marmontel el face la un moment dat și o traducere în versuri care dovedește că nu era străin nici de tehnica versificației:

*Ce mindrețe vai de mine
Aruncă soarele din sine
Aplecîndu-și capul l-apus
Unde hotar zilii-au pus
După cu greotăte alergare
Sufletul cînd va ieși afară
Zilele-mi cu amar vor peri*

*El nemurirea va zări.
énsă, oh, amărita-mi de mine
Depart-e-i țelul acela bine
Viața încet o mărește
Pre mine groaznic muncește
Cînd voi sosi eu la vecie
Și voi scăpa de robie?*

Unul dintre textele cele mai importante ale antologiei sale este *Călătoria cea de o zi. Inchipuirea vieții omenești*, în care apare ideea „vieții ca drum“. Este o dezbatere cu caracter filozofico-literar despre etapele și esența vieții umane. Un tînăr, „Bușluctul, feciorul lui Abe-siu, — începe istoria — s-au sculat odată de noapte și purcezînd din făgădău au luat pestre șăsturile Industanului calea sa“. Mergînd mereu înainte îl surprinde noaptea într-o pustietate, în care îl înspăimîntă țipetele de fiare sălbatice și întunericul nopții. Este salvat, găsind în cale coliba unui bătrîn, care îl primește și îl ospătează. Apoi Bătrînul des-

chide o discuție despre viață, cum trebuie trăită și înțeleasă aceasta (o filozofie a rațiunii și a cumpătrii se resimte din povețele lui). Sfaturile sale vizează formarea unui om puternic și moral, un înțelept care știe să prețuiască cumpătarea: „Fiule, zisă bătrînul către dînsul. Bagă adînc în inima ta greșalele, nebuniile și mintuirea din peirea cea de astăzi. Nu zăuita niciodată precum că viața omului iaste călătoria cea de o zi. Noi ne sculam cu toții în dimineața tineretelor, plini de purtare și de nădejde bună; luăm o călătorie cu nădejde în sufletea înaintea noastră; și călătorim cităva vreme cu osîrdie pe drumul cel cu bună înțelepție și cu iubirea de D-zeu trecînd către lăcașurile răpaosului. Însă după puțintică vreme, spăimîntîndu-ne de osteneala zilei cei întregi slăbim cu osîrdia și începem a cerca moliciune datorîntelor noastre și mijlociri mai ușoare de a sosi săvîrșitul pornirii noastre. Atunci începem a pierde căldura cea dintîi, neavînd frică de răotățile și prihanele care sînt înaintea noastră și așa prin întimplare atîngem către pășirile acelea la care niciodată nu am gîndit. Întru aceasta pur și modru ne băgăm în scutirile ușurimii, ne odihnim la umbra netemerii. Aici se dezmiardă inima și zdrevenia noastră se potolește: atunci începem a cerca au doară nu ar fi cu putîntă pe altă a merge cărare: și au mai pre urmă ne însumețim a lua cărarea cea înflorită a dulceților și a dezmiardărilor. Apropiîndu-ne aici ne aflăm întru nepăciuirea cugetului și întru îndoire; întrăm însă tot cu frică și cu trâmur avînd totuși nădejde că vom trece și nu vom pierde cu totul cărarea virtutei, spre care încă înapoi ne uităm și către care iarăși a ieși socotim. Însă ispitele vin una după alta; deci și buna norocire a nevinovăției cei fără prihană cu cutinel să perde și peare, iar noi ne mîngîiem cu luarea înainte a simțirilor noastre. Nu cutinel zăuîtăm pornirea noastră cea dintîi slobozînd de la noi pohtecele cele înțelepte mai dinainte. Ne încîlcim închipuirile lucrului, ne afundăm în dezmiardare și în răsfirare ne învîrtim și învălim prin rătăcirile nestatorniciei. Pînă cînd și negura bătrîneților ne acutroape încleștîndu-ne calea slăbi-ciunea și nepriceperea. Abia acum începem a ne uita îndărăt cu frică și cu căință, la ziua cea trecută a vieții și a ne pare rău, dar adeseori îndărăt, nice ne-am abătut din calea cea dreaptă a virtutei. Fericiți vor fi aceia ce vor lua dojana din pilda ta cea de astăzi, ca nici atunci să nu să dea sila desperația cea mai de pre urmă, socotînd că de au și trecut ziua și puterea cea dintru-ntîi e slăbănogită, totuși mai iaste o mijlocire de a să rădica și a să sili ca să iasă de la rătăcire în calea virtutei. Dire-gerea cea adevărată nu e niciodată fără de nădejde bună și sirguința cea cu inima curată află sieși totdeauna ajutoriu; după multă virtute iarăși se poate îndrepta călătoria la calea cea dreaptă“.

Conceperea vieții ca „o călătorie de o zi“ e în spiritul lucrărilor populare, care aduc în discuție teama labirintului, trimițînd la barochismul și manierismul european al timpului. Preocuparea pentru formarea unui om luminat, instruit, cult, trăind în spiritul rațiunii și al respectului legilor, se resimte în fabula mai tuturor acestor povestiri. Iluminismul epocii pune accentul principal tocmai pe educație, pe ideile de morală și virtute, din care deriva și un comportament social adecvat, în spiri-

tul ideilor de bine, progres, dreptate, respect pentru semenii. În opera largă de culturalizare a maselor vizată de iluminism, cartea lui Gr. Obradovici ocupă, după cum se vede, un loc de seamă, ea fiind completată cu o serie de „sentenții sau vorbe moralnice“ luate din lucrarea lui I. Theodorovici-Nica, în care se dau sfaturi ca acesta: „Vorbește înmăsurat, curat și înțeles, de voiești să te faci de ascultare capabil (vrednic); Bine va auzi ceia ce de alții, bine a grăi s-au obicinuit; Bogatul cel scump iaste ca și acela ce are cal înșălat dar a călări nu știe“.

Idei interesante cuprinde și traducerea la *Belizarie* a lui Marmontel operă păstrată de asemenea în manuscris. Ele fac din Gr. Obradovici un reprezentant de frunte al direcției iluministe de tip moralist, iar cărțile lui se pot citi ca veritabile cărți de comportament.

Pentru a urmări mai îndeaproape intențiile programului iluminist al lui Gr. Obradovici reproducem în *Anexă* și două dintre prefețele lucrărilor lui manuscrise și de aceea mai puțin sau deloc cunoscute.

MIRCEA POPA

ANEXA

I

Scurtată de mină povățuire către modul cel înainte scris de învățătură. Pentru învățătorii cei de sate și orașă (vernaculi) în Crăirea ungurească și în unitele ei hotară de pre limba cea nemțească prefăcut prin Grigoire Obradovici crăiesc a școalelor vernacule a Bănatului director, 1810

Prologul

Această de mină povățuitoare iaste mai vîrtos pentru învățătorii cei de sate și orașă (vernaculi) o scurtă scoatere din modrul învățaturii cu de un chip carele după atot prea înaltă îndurare înainte poruncit și dat iaste. Mai mare parte de învățături au dat povață spre scoaterea și lucrarea povățuitorului acestuia: căci iscusința au adevărit, cum că aceștia oameni, în loc de a să îndrepta și învăța din cărți mai pre larg alcătuite, și din Explicația Directorului a să direage și la săvîrșire a să aduce: numaidecît, mai rău să cufundălesc și să turbură; învățînd pruncii după priceperea lor cea încă întunecată.

Pentru aceea li să dă lor această povățuire ca o bună călăuză și svoară de îndreptare înainte de care țindu-să ei nu numai că mai fără preget vor face dătorințele sale și cătră slujba sa să vor mai bine lega și înțeșta; ei și pruncii după modrul și chipul cel comun (obște) poruncit fiind îndreptați și crescuți; mai bun folos și lumină de la mergerea lor în școală nezmintit vor cîștiga.

(Biblioteca Filialei din Cluj-Napoca a Academiei R.S.R., ms. 513, f. 1)

II

Culegerea chilinelor povești de nărav învățătoare spre folos și petrecere de vreme prin Grigorie Obradovici crăiesc a școal(elor) din Bănat director adunate și traduse 1811

Motto: „Cuvintele îndeamnă, iar pildele trag la sine”.

Iubite cetitoriule!

Poveștile și pildele fac îndemn cu sîrguială de a urma altora în faptele lor. Însă numai în cele bune zic; de urmele și pildele cele reale și peitoare să fugim, să le urim și să ne îngrozim; dar celor bune să urmăm să le îmbrățișăm și la inimă să le punem.

Prea înțeleptul făcătoriu au vărsat în firea fapturilor salele celor cuvîntătoare ca totdeauna la cele bune și loru-și de folos să sîrguiască urmînd și procopsind bunului, fericire să-și agonisească.

Cu călătoria virtutei prin înfrumusețarea năravurilor proptită cu facere de bine și cu dragoste către alții. Îmbrăcați cu un gînd și cu o inimă, procopsind bunul cel de comun, sosim numai la țelul către carele toți noi tragem și silim.

Cu drag ne uităm la omul cel bun și de omenie cum el cucernisind cu dreptate casa sa: cu toți în liniște și în pace trăiește; pe unul carele nimenea cu asuprelî nu îmbulză, nu-l ocărăști, nici îl vatămă pre unul că cela și după moarte cu drag îl pomenim; iar pruncii lui pentru virtutea părintelui, miluim și apărăm; de unul ca cela ce zice David: Pomenirea dreptului cu laudă; și iară Nu văzui pre cel drept părăsit, nici sămînța lui cerșind pine. Iar de cel rău, cu inimă scîrnăvă și lutoasă, cel ce cu răpire adună, minte, înșală, clevește, mărturisește minciună, ia cu nedreptul, gîtuiește sāraccii, fură, ucide, ține drumurile și mai pre urmă moare ca un rău în spînzurătoare; lui Dumnezeu și oamenilor urgisit și lăpădat. Cui poate fu de unul ca cela drag? Și cine-l poate robi? Încă de năvinovații pruncii lui, ce să zice? Nește blăstămați și netrebniți ca și tatăl lor dă unul ca cela ce zice David: Văzui pre cel credincios înălțîndu-să și rădicîndu-să, ca chedrii Libanului; trecui și iată că nu era; căutai pră el și nu am aflat nici locul lui. Și iar: ochii Domnului spre cei ce fac reale, ca să șteargă de pre pămînt pomenirea lor. Domnului spre cei ce fac reale, ca să șteargă de pre pămînt pomenirea lor.

Îndeamnă-te și tu cetitoriule la virtute cu fapte bune, la buna nărvire, la luminarea minții și la plăcerea lui Dumnezeu care ție poftind sînt.

Al tău

Prea ferbinte de lumina doritoriu
Grigorie Obradovici
director

(Biblioteca Muzeului de istorie a R.S.R., ms. nr. 47, fost anterior în Biblioteca Episcopiei din Arad)

L'ADÉPTE DE L'ILLUMINISME DE BANAT: GRIGORIE OBRADOVICI (1771—1847)

(R é s u m é)

L'auteur présente la vie et l'oeuvre de l'érudit de Banat Grigorie Obradovici, analysant les idées comprises dans la majorité de ses travaux et qui front que Obradovici soit un véritable représentant de l'illuminisme de Banat de la première moitié du XIX-ième siècle.

Aussi, on souligne le fait que l'entière oeuvre a été écrite dans la langue roumaine, en visant l'émancipation de la nation roumaine par la culture.